

Беляєва Анна Володимирівна

студентка групи ППм-1-15-2.0д, VI курс, спеціальність «Практична психологія»
avbeliaieva.il15@kubg.edu.ua

Науковий керівник

Нагула Олена Леонідівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
o.nahula@kubg.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК У МОЛОДИХ ЖІНОК

Анотація. В статті розглянуто питання батьківських установок, їх складові, функції та характеристики. Крім цього було описано теоретичні підходи, в рамках яких розглядають батьківські установки. Також було окреслено особливості батьківських установок у молоді. Емпірично досліджено відмінності в установках жінок, які є матерями, та бездітних.

Ключові слова: виховання; батьківські установки; стиль виховання; батьківська позиція; батьківська поведінка; усвідомлене батьківство.

Актуальність та доцільність дослідження. Нині, в період реформування українського суспільства, загострилось також і питання виховання у сім'ї. Після радянської епохи, ми маємо кілька поколінь, які виховані тоталітарною системою, а тому не вміють самі виховувати. Щоб припинити ланцюжок деструктивного виховання, потрібно розвивати батьківські установки у молоді, зокрема у молодих жінок, бо поки що саме на жінок покладено більшу частину догляду за дітьми.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню проблеми батьківства присвячено багато праць науковців. Під час опрацювання психолого-педагогічної літератури було виявлено, що хоч сучасні дослідники багато пишуть про батьківство та його складові, батьківські установки вони дещо оминули. Також було помічено, що автори у своїх працях змішують такі поняття, як "батьківські очікування", "стилі виховання", "батьківське ставлення", "батьківська поведінка", підкладаючи їх значення під визначення "батьківські установки"

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою нашого науково-психологічного дослідження є теоретичне обґрунтування та

виокремлення відмінностей в установках бездітних жінок та тих, хто вже має дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психолого-педагогічній літературі застосовується поняття батьківських установок, які визначають певну спрямованість у взаєминах з дітьми, забезпечують усталений характер виховної діяльності дорослих. Так, установки за визначенням О. Насонової «є суб'єктивними орієнтаціями батьків на ті чи ті виховні цінності, на саму дитину як таку, готовність до взаємодії з нею». Батьківські установки щодо дітей звільняють дорослих членів сім'ї від необхідності кожного разу приймати нове рішення за стандартних життєвих ситуацій, водночас вони можуть виступати фактором, який зумовлює «інертність виховної діяльності та труднощі у пристосуванні до нових ситуацій» [4, 71].

Батьківські установки – це певний погляд на свою роль батька або матері. В першу чергу, це репродуктивна складова установки. По-друге, це установка на спілкування з дитиною, підтримку дитини і ставлення до дитини.

Оскільки поняття «батьківство» включає двох осіб – матір та батька, то у зв'язку з цим усвідомлення себе батьками, прийняття батьківської ролі передбачає наявність установок не тільки стосовно дитини, але й стосовно чоловіка і дружини. Таким чином, батьківські установки означають стосунки в родині, як між чоловіком і дружиною, так і між дітьми та батьками [1].

Батьківські установки походять з нормативних, культурно заданих ідей та сподівань, а також з конкретної соціально-психологічної ситуації життя батьків.

Батьківські установки виконують дві взаємопов'язані функції: функцію інтерпретації і прогностичну. Так, сприймаючи конкретну ситуацію взаємодії з дитиною, батьки інтерпретують її, спираючись на власні установки [5].

В складі батьківських установок виділяють три компоненти [2]:

А) Когнітивний аспект. Полягає в уявленнях про репродуктивні норми суспільства, про розподіл батьківських ролей та ідеальний образ дитини. Сюди входять уявлення про різні способи та форми взаємодії з дитиною, знання про

мету виховання та розвитку дитини;

Б) Емоційний складник. Виявляється в емоційному фоні у реалізації батьківських установок. До нього відносять оцінки та судження щодо різних типів батьківського ставлення, а також емоційне забарвлення поведінкового прояву батьківських установок;

В) Поведінковий аспект. Визначає реальну репродуктивну поведінку, взаємини подружжя, батьківське ставлення та батьківські позиції. До цього складника належать форми та способи підтримки контакту з дитиною, контролю, виховання взаємин.

Крім цих трьох базових компонентів установок, виділяють ще цінності батьків, сприйняття дитини батьками і сприйняття батьками самих себе.

Існує чотири теоретичні підходи, в межах яких досліджуються батьківські установки. У першому підході вони ототожнюються з каузальними атрибуціями, які опосередковують батьківське поводження. У руслі інформаційно-процесуального підходу батьківські установки розглядаються як медіатор, що фільтрує досвід взаємодії з дитиною і результує певні батьківські стратегії. Третій підхід, конструктивістський, в рамках якого батьківські установки розглядаються не як медіатор між факторами оточення і батьківськими стратегіями, а як початкова точка для взаємодії батьків та дитини. Нарешті, четвертий підхід, транзактний, акцентує роль культури як джерела батьківських установок [6].

Існує кілька класифікацій батьківських установок. Так, виділяють описові та інструментальні установки. Описові включають знання про те, як діти розвиваються або як батьки впливають на дітей. Інший вид установок – це інструментальні, тобто уявлення про способи, якими батьки досягають приватних виховних цілей.

Також розрізняють глобальні установки і установки-праксіс. Перші містять знання про факти, пов'язані з розвитком дитини та її вихованням

(декларативне знання), другі містять знання про те, як виконувати ті чи ті дії по відношенню до дитини (процедурне знання).

Показано, що установки не виявляють прямого зв'язку з поведінкою батьків. Реалізація таких глобальних уявлень в поведінці опосередкована конкретними установками і самим контекстом поведінки.

Характер і ступінь впливу на дитину визначає безліч окремих факторів і, перш за все, особистість самих батьків як суб'єктів взаємодії: стать; вік; темперамент і особливості характеру батьків; релігійність; національна культурна приналежність; соціальний стан; професійна приналежність; рівень загальної та педагогічної культури [5].

Оптимальні батьківські установки повинні відповідати трьом головним вимогам [6]:

- адекватності (установки дорослого ґрунтуються на реальній точній оцінці особливостей своєї дитини, на вмінні побачити і зрозуміти її індивідуальність);
- гнучкості (розглядається як готовність і здатність зміни стилю спілкування, способів впливу на дитину в міру її дорослішання);
- прогностичності (виражається в орієнтації на загальний розвиток дитини і на завдання завтрашнього дня).

Дослідниками було виявлено, що у молоді більшість батьківських установок сформовано на середньому рівні. При цьому, більшість молодих людей вважають себе не готовими до ролі батьків з таких причин, як відсутність освіти, стабільності в житті, не здатність матеріально забезпечити сім'ю і внутрішня неготовність взяти на себе відповідальність.

При плануванні свого батьківства юнаки і дівчата більше орієнтуються на такі фактори, як матеріальна стабільність, наявність житлової площі і освіти, здатності забезпечити сім'ю, укладення шлюбу, кар'єрний ріст. У меншій мірі вони орієнтуються на наявність бажання мати дитину, підтримку свого партнера, внутрішню зрілість і готовність прийняти на себе відповідальність за

іншу людину [3].

На етапі емпіричного дослідження ми досліджували особливості батьківських установок молодих жінок, які мають дітей, в порівнянні з тими молодими жінками, у яких дітей немає.

Для проведення дослідження нами було обрано три діагностичні методики: Авторська анкета «Наявні батьківські установки», Опитувальник «Методика вивчення батьківських установок» (Є. Шефер, Р. Белл), Опитувальник батьківського ставлення (А. Варга, В. Столін).

Для математичного аналізу використовувався U-критерій Манна-Уїтні, який дозволив встановити відмінності між ознаками, які ми діагностували, у двох груп, а також ϕ -критерій кутового перетворення Фішера, для підтвердження значущості цих відмінностей.

За результатами проведеного емпіричного дослідження нами було з'ясовано, що батьківські установки молодих жінок, які мають дітей, та молодих бездітних жінок майже не відрізняються. Проте були помічені такі відмінності:

- особи, які не мають дітей, менш демократичні в своїх батьківських установках: 25% бездітних жінок мають авторитарні установки, при цьому серед жінок, які є матерями, такі установки мають лише 10%;

- при цьому бездітні жінки більш схильні ухилятися від контакту з дітьми: 60% жінок, які мають дітей вважають, що не уникають взаємодії з дітьми, серед жінок же, які не мають дітей, так вважають лише 25%;

- жінки, які мають дітей, в свою чергу, менше прагнуть прискорити розвиток дітей: 85% матерів висловили думку про небажане прискорення розвитку дитини, при цьому лише 15% бездітних жінок такої ж думки.

Отже, виявленні відмінності можна пояснити тим, що жінки, які мають дітей, більш поінформовані про етапи розвитку дитини і розуміють, що дитина не засвоїть нову навичку, поки не дозріє її фізіологічне підґрунтя.

Серед обох вибірок переважає переконання у відсутності залежності

жінки від сім'ї, низькому домінуванні матері: близько 60% опитуваних такої думки. Також, 55% респонденток не дратують діти і намагаються не придушувати дитячу сексуальність.

У переважної більшості досліджуваних обох груп було виявлено високий рівень залежності та несамостійності самої матері: лише 2,5% жінок висловили думку, про те, що мати не є несамостійною, на противагу цьому 47,5% жінок вважають матерів залежними.

Жінкам, які вже мають дітей, більш притаманне відчуття самопожертви, тому що вони вже зіштовхнулись з тим, що потрібно чимось жертвувати заради інтересів дитини. Також вони виявляють несамостійність матері, бо вже знають, що є залежними від дитини.

При цьому бездітних жінок більше не задовольняє роль господині. Ми пояснюємо це тим, що вони схильні до самореалізації поза сім'єю, в той час, коли деякі матері реалізують себе як берегині домашнього вогнища.

Було виявлено, що 60% досліджуваних жінок з обох вибірок віддають перевагу спонуканню словесних проявів та рівноправним стосункам з дитиною.

Також, можемо зазначити, що молоді жінки, як бездітні, так і ті, що вже є матерями, схильні до кооперації з дитиною (лише 2,5% не схильні до кооперації), відсутності надмірного контролю (тільки 2,5% прагнуть до авторитарної гіперсоціалізація), в поєднанні з безмежною вірою в дитину (92,5% вірять в можливість дитини).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. За результатами проведеного емпіричного дослідження не було виявлено значних відмінностей в батьківських установах жінок, які мають дітей та бездітних. Проте були помічені деякі особливості в кожній групі досліджуваних: особи, які не мають дітей менш демократичні в своїх батьківських установах; бездітні жінки більш схильні ухилятися від контакту з дітьми; жінки, які мають дітей менше прагнуть прискорити розвиток дітей.

Нами були визначені установки: прагнення до рівноправної взаємодії з

дитиною, віра в можливість дитини, відсутність бажання прискорити розвиток дитини. Вони є досить конструктивними, але дещо "відірваними від реальності" у випадку з жінками, які не мають дітей.

На нашу думку, дуже важливо розвивати конструктивні батьківські установки у молоді до народження дітей. Заходи із розвитку батьківських установок мають бути спрямовані на розуміння структури, властивостей та соціально-психологічних чинників формування батьківських установок, розвиток навички конструктивного спілкування, оптимального вирішення конфліктних ситуацій у сім'ї, закріплення ефективних моделей поведінки у сімейному мікросередовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Бурлуцька Т. Л. Гендерний аспект формування усвідомленого батьківства як соціально-педагогічна проблема. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/44325/1/Збірник_28-34-45.pdf.

2.Левчик Н.С. Шкільні програми з підготовки молоді до батьківства в США та Великій Британії / Н. С. Левчик // Трудова підготовка в закладах освіти. – К., 2009. – № 3 (61). – С. 44-48.

3.Набиуллина М. Р. Психологическая готовность к родительству современных юношей и девушек / М. Р. Набиуллина // Материалы XIV Международной конференции молодых ученых «Человек в мире. Мир в человеке: актуальные проблемы философии, социологии, политологии и психологии». – Пермь, 2011. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.psu.ru/psu2/files/5884/psihol_nabiullina.doc.

4.Насонова О. Б. Становлення дитячої особистості у сімейних взаєминах / О. Б. Насонова // Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини. – К., 1996. – С. 69-78.

5.Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства. – М.: Изд-во ин-та психотерапии, 2003. – 319 с.

6.Родители и дети: Психология взаимоотношений / [под ред. Е. А. Савиной, Е. О. Смирновой]. – Когито-Центр; Москва, 2003 – 250 с.

ОСОБЕННОСТИ РОДИТЕЛЬСКИХ УСТАНОВОК У МОЛОДЫХ ЖЕНЩИН

Беляева Анна Владимировна

студентка групи ППМ-1-15-2.0д, VI курс, спеціальність «Практическая психология»

avbeliaeva.il15@kubg.edu.ua

научный руководитель

Нагула Елена Леонидовна

кандидат психологических наук, доцент кафедры практической психологии

Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко

o.nahula@kubg.edu.ua

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы родительских установок, их составляющие, функции и характеристики. Кроме этого, было описано теоретические подходы, в рамках которых рассматривают родительские установки. Также были обозначены особенности родительских установок у молодежи. Эмпирически исследованы различия в установках женщин, которые являются матерями, и бездетных.

Ключевые слова: воспитание; родительские установки; стиль воспитания; родительская позиция; родительское поведение; осознанное родительство.

FEATURES OF YOUNG WOMEN'S PARENTAL INSTALLATIONS

Anna V. Beliaieva

group PPM-1-15-2.0d, VI course, specialty "Practical Psychology"

avbeliaieva.il15@kubg.edu.ua

Scientific adviser

Olena L. Nahula

Ph.D. in Psychology, Associate Professor of Practical Psychology Department of Human's science
Institute of Borys Grinchenko Kyiv University

o.nahula@kubg.edu.ua

Abstract. The article deals with the question of parental attitudes, their components, functions and characteristics. Also described theoretical approaches, in which are considering parental setting. Also outlined features parental attitudes among young people. Empirical studies differences in plants women who are mothers and childless.

Keywords: education; parent plant; parenting style; parental position; parental behavior; conscious parenting.